

OSS, CIA és az európai egység: Az Egyesült Európával Foglalkozó Amerikai Bizottság, 1948-60

RICHARD J. ALDRICH

(Diplomacy & Statecraft, Vol.8, No.1 (1997. március), pp. 184-227 PUBLISHED BY FRANK CASS, LONDON)

Az elmúlt tíz év során a diplomáciatörténészek egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a hírszerzésnek és az ezzel kapcsolatos titkos műveleteknek, amelyek egyre fontosabbak a korai hidegháború megértéséhez. 1945 után számos nyugati szervezet - nem csak hírszerző ügynökségek - dolgozott ki titkos műveleti programokat, amelyek célja egyrészt a kommunista befolyás alácsúszása volt Európában, másrészt a Marshall-terv fogadtatásának biztosítása. Példákat dokumentáltak a választási politika, a szervezett munkásság és a kulturális ügyek területén. A háború utáni Európa újjáépítésére és stabilizálására törekvő amerikai tisztviselők abból a feltételezésből indultak ki, hogy gyors egyesítésre van szükség, ami talán az Európai Egyesült Államokhoz vezethet. Az európai egyesülés ösztönzése, amely Harry S. Truman külpolitikájának egyik legkövetkezetesebb eleme volt, utódja, Dwight D. Eisenhower tábornok alatt még nagyobb hangsúlyt kapott. Sőt, mind Truman, mind Eisenhower alatt az amerikai politikusok az európai egyesülést nemcsak önmagában fontos célként, hanem a német probléma megoldásának eszközeként is felfogták.

A titkos műveleteknek az európai egység előmozdítása érdekében történő felhasználása kevés tudományos figyelmet kapott, és továbbra is kevésbé ismert. A háború utáni Európa egyik legérdekesebb amerikai titkos művelete az Európai Mozgalom finanszírozása volt. Az Európai Mozgalom egy olyan ernyőszervezet volt, amely az Európa gyors egyesítését szorgalmazó szervezetek tekintélyes, bár széttagolt csoportját vezette, erőfeszítéseik középpontjában az Európa Tanács állt, és Winston Churchill, Paul-Henri Spaak, Konrad Adenauer, Leon Blum és Alcide de Gasperi volt az öt tiszteletbeli elnöke. 1948-ban a fő hátrányt a pénzeszközök szűkössége jelentette. A következőkben azzal fogunk érvelni, hogy az 1949 és 1960 között több mint hárommillió dollár diszkrét befizetése - főként amerikai kormányzati forrásokból - központi szerepet játszott a Schuman-terv, az Európai Védelmi Közösség és a szuverén hatáskörökkel rendelkező Európai Közgyűlés tömeges támogatásának megszerzésére irányuló erőfeszítésekben. Ez a titkos hozzájárulás soha nem volt kevesebb, mint az Európai Mozgalom költségvetésének fele, 1952 után pedig valószínűleg kétharmada. Ezzel párhuzamosan igyekeztek alácsúszni a brit munkáspárti kormány szilárd ellenállását a föderalista elképzelésekkel szemben.

Ez a tanulmány e tevékenységek amerikai dimenziójára összpontosít. Az amerikai segítségnyújtás csatornája az Amerikai Egyesült Európáért Bizottság (ACUE) volt, amelyet az amerikai hírszerző közösség vezető személyiségei irányítottak. Ezt a testületet 1948 kora nyarán Allen Welsh Dulles szervezte meg, aki akkor a Nemzetbiztonsági Tanács (NSC) megbízásából a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) szervezetét felülvizsgáló bizottságot vezette, valamint William J. Donovan, a háborús Stratégiai Szolgálatok Hivatalának (OSS) korábbi vezetője. Külön-külön válaszoltak Richard Coudenhove-Kalergi gróf, egy osztrák veterán páneurópai harcos és Churchill külön-külön kérésére. Az ACUE szorosan együttműködött az amerikai kormánytisztviselőkkel, különösen a Gazdasági Együttműködési Hivatal (ECA) tisztviselőivel, valamint a Szabad Európáért Nemzeti Bizottsággal.

Az ebben az esszében kifejtett javaslatok elsősorban a Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban letétbe helyezett magániratok gyűjteményeire támaszkodnak, beleértve magának az ACUE-nak a feljegyzéseit is. Ugyanakkor döntő támogatást kapnak a korai európai mozgalomról szóló doktori értekezéséből, amelyet E. X. Rebbatt 1962-ben készített az Oxfordi Egyetemen, de csak az 1990-es évek elején nyitották meg a nyilvánosság számára. F. X. Rebbatt az Európai Mozgalom főtítkárának a fia volt, és tanulmánya az Európai Mozgalom belső irataihoz való teljes hozzáféréssel és vezető személyiségeinek együttműködésével készült. Bár Rebbatt munkája nem Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban, hanem Belgiumban található archívumokon alapul, megerősíti a jelen esszé megállapításait, és figyelemre méltó a rejtett amerikai finanszírozás kérdésében tanúsított őszinteségével.⁵ Bár az ACUE munkája azonnali és konkrét kérdéseket vet fel az amerikai támogatásnak a háború utáni Európában a népi föderalizmus ösztönzésében játszott szerepéről, fontos, hogy ne tévesszük szem elől az amerikai beavatkozás természetére vonatkozó tágabb következtetéseket, amelyeket ebből az epizódból le lehet vonni. E program eredete kevésbé az NSC-irányelvek formális rendelkezéseiben rejlik, amelyeknek a hírszerzés történései nagy jelentőséget tulajdonítanak, hanem sokkal inkább az OSS, a CIA és az európai egység 187 Az USA titkos műveletei Európában Az ACUE bármilyen elemzését az európai amerikai titkos műveletek szélesebb körű programjának összefüggésében kell vizsgálni.

1948 és 1950 között ez gyorsan bővült, részben a Külügyminisztérium magas rangú tisztviselőinek, például George Kennan, a Politikai Tervező Szolgálat vezetőjének nyomására. Kennan 1949. január 6-án azt írta Frank Wisnernek, a Politikai Koordinációs Hivatal (Office of Policy Coordination, OPC) illetékes tisztviselőjének, hogy az 1949-50-re tervezett műveletek csak a minimális követelménynek felelnek meg. "A nemzetközi helyzet alakulása során minden nap egyre nyilvánvalóbbá válik annak a szerepnek a fontossága, amelyet a titkos műveleteknek kell betölteniük, ha nemzeti érdekeinket megfelelően meg akarjuk védeni". Az 1950 előtti amerikai titkos műveletek irányításáért való felelősséget nehéz megtalálni, és akkoriban problémás volt. Közvetlenül a háború után az ilyen tevékenységeket magánszervezetek és katonai szervezetek

különös sokasága végezte, amelyek magukba olvasztották a háborús OSS néhány maradványát. 1948 júniusa után azonban az ilyen tevékenységeket elméletileg Frank Wisner OPC-je felügyelte, amelyet az NSC 10/2 irányelv alapján hoztak létre, amely olyan titkos műveletekre szólított fel, amelyek "leleplezése esetén az Egyesült Államok kormánya hitelt érdemlően lemondhat minden felelősségről".

Bár az OPC a CIA adminisztratív égisze alá tartozott, utasításait a Külügyminisztériumtól és az NSC-től kapta, mivel az NSC 10/2. sz. határozata kimondta, hogy bár a Külügyminisztérium nem vállal felelősséget az OPC műveleteiért, a Külügyminisztériumnak mégis "határozottan irányító szerepet kell vállalnia". Ez volt a belharcok és a zűrzavar receptje, ahogy az OPC egyik tisztviselője megjegyezte: "A megosztott vagy részleges hatalom soha nem működik. Egyetlen személy vagy ügynökség sem szolgálhatja egyszerre Istent (NSC), a Mammont (State) és egy adminisztratív és pénzügyi nagyurat (csak), ami most a CIA igazgatója. 1950-ben a CIA új igazgatója, Walter Bedell Smith ragaszkodott ahhoz, hogy az OPC-t teljesen integrálják a CIA-ba, ami lassú és nehézkes folyamatnak bizonyult.¹² A koordinációt tovább nehezítette, hogy a Külügyminisztérium tisztviselőinek kis száma értesült a titkos műveletekről. Még néhány osztályvezetőnek sem volt teljes képe a felelősségi körükön belüli amerikai tevékenységekről. Egy alkalommal George Kennan és a Policy Planning Staff két másik tagja, Maynard Barnes és John Dav (OSS, CIA AND EUROPEAN UNITY tanácsadói szerepe a CIA-n belüli vezetői posztra) felfedezte, hogy az ifjúsági csoportokkal, szakszervezetekkel és kulturális szervezetekkel folytatott műveletek nem voltak koherensek, és széttörözötték voltak, rendezetlenül szétszóródtak a földrajzilag szervezett részlegekben. Egy CIA-tisztviselő szavaival élve, ez a terület egy "operatív szemétdomb" volt.

Dulles különleges asszisztense, Thomas W. Braden javasolta, hogy a Nemzetközi Szervezetek Osztálya felügyelje az összes ilyen munkát. Bár ellentmondásos volt, Bedell Smith támogatásával a javaslatot keresztülvitték, és Braden 1954-ig vezette ezt a részleget, amíg Cord Meyer le nem váltotta. A Braden, Dulles és Bedell Smith által az ACUE igazgatójaként végzett munka kéz a kézben járt a CIA adminisztratív átszervezésével és olyan ellentmondásos új programok kidolgozásával, amelyek végül az Egyesült Államokon belül és Európában is visszahatottak.¹⁷ Braden Nemzetközi Szervezetek Osztálya részt vett az amerikai titkos műveletek negyedik típusában is - a disszonancia kiváltásában a szatellitállamokban. Ezt az erőfeszítést a Szabad Európáért Nemzeti Bizottságon keresztül irányították, amely később Szabad Európa Bizottság néven vált ismertté, és amely a Szabad Európa Rádiót és a Szabadság Rádiót ellenőrizte. A munka nagy részét, amelyet a fogságban lévő európai nemzetek gyűlése (ACEN) keretében működő, haragvó száműzött csoportok segítségével végeztek, a CIA virágzó müncheni állomása koordinálta, amely a kelet-európai ellenálló csoportoknak is segítséget nyújtott. Végül, az OPC, majd a CIA, olyan Stay-Behind vagy GLADIO hálózatokat hozott létre, amelyek célja az ellenállás felkínálása volt, és a kelet-európai kitelepítetteket különleges erőként képezték ki a Nyugat-Európába való esetleges szovjet betörés ellen. Ez a

program nagyon aktív volt az 1948-49-es időszakban, amikor az amerikai hírszerzés egyes tagjai úgy vélték, hogy a háború már csak hat hónapnyira lehet. 18 E kiegészítő programok közül az európai föderalizmus előmozdítására tett kísérletet vizsgálják a legkevésbé. Churchill, Donovan és Dulles

Az európai föderalistáknak nyújtott titkos támogatás eredete Coudenhove-Kalergiig vezethető vissza. A két világháború közötti időszak más kiemelkedő páneurópaistáihoz - jellemzően Aristide Briand francia külügyminiszterhez - hasonlóan az ő elképzelései is az első világháború okozta kiábrándultságnak voltak köszönhetőek. 1943-ban az Egyesült Államokba száműzték, 1947 márciusában, a Marshall-tervről szóló beszéd előestéjén sikeresen lobbizott J. W. Fulbright és E. D. Thomas amerikai szenátoroknál, hogy a kongresszus támogassa az európai egység gondolatát, és elérte, hogy a Szenátusban és a Képviselőházban az "Európai Egyesült Államok" létrehozását támogató indítványokat fogadtak el. Allen Dulles és William J. Donovan, akik 1947-ben csatlakoztak Coudenhove-Kalergi amerikai támogatásért folytatott kampányához, most összefogtak, hogy létrehozzák a rövid életű Szabad és Egyesült Európáért Bizottságot, amelynek célja az európai egység népszerűsítése volt az Egyesült Államokban, és az európai föderalista csoportok támogatása. Ezt hivatalosan 1948. április 19-én alapították meg Fulbright szenátorral az elnöki tisztelet betöltve, William Bullitt, a korábbi franciaországi nagykövet pedig az alelnöki tisztelet töltötte be. Ez a bizottság azonban alig több mint papíron létezett". Szintén 1948 nyarán egy rivális csoport, a Winston Churchillhez szorosan kötődő, tekintélyesebb Európai Mozgalom Nemzetközi Végrehajtó Csoportja érkezett New Yorkba, hogy egy amerikai bizottság megalakítását szorgalmazza saját egyesülési törekvéseik támogatására. Ezt a küldöttséget az Európai Mozgalom nemzetközi végrehajtó testületének elnöke, Duncan Sandys vezette, és tagja volt a testület főtitkára, Joseph H. Retinger és az Európai Mozgalom pénzügyi albizottságának vezetője, Edward Berrington-Behrens őrnagy. Annak elkerülése érdekében, hogy két amerikai bizottság támogassa a rivális csoportokat, Coudenhove-Kalergi grófot, aki meglehetősen szúrós és kellemetlen személyiségnek mutatkozott, sok keserű vádaskodás közepette félreállították. Churchill és az európai mozgalom támogatására egy új testület, az Amerikai Egyesült Európáért Bizottság (ACUE) alakult.

Bár Churchill már csak az ellenzék vezetője volt Nagy-Britanniában, továbbra is ő volt a legtekintélyesebb európai államférfi. Sőt, Churchill gyakorlatilag az európai mozgalom alapítója volt. Már 1943. március 21-én egy közvetített beszédében felajánlotta az Egyesült Európáról alkotott elképzelését: El lehet képzelni, hogy egy olyan világintézmény keretében, amely az Egyesült Nemzetek Szervezetét testesíti meg vagy képviseli, és egy napon az összes nemzetet, létre kell jönnie egy Európa Tanácsnak és egy Ázsia Tanácsnak. Meg kell próbálnunk az Európa Tanácsot egy valóban hatékony Ligává alakítani, amelynek szövetébe az összes érintett legerősebb erő be van szöve, egy legfelsőbb bírósággal a viták rendezésére, és olyan erőkkal, fegyveres erőekkel, nemzeti vagy nemzetközi vagy mindkettővel, amelyeket készen tartanak arra, hogy ezeket a döntéseket kikényszerítsék, és megakadályozzák az újbóli agressziót és a jövőbeli háborúkat

előkészítését.²² 1945 novemberében Churchill már az "Európai Egyesült Államokról" beszélt.²³ Bár személyesen inkább a francia-német megbékélésért lelkesedett, mint az európai egységért, mégis ő volt a központi figurája a föderalista csoportok 1948 májusában Hágában tartott nagyszabású kongresszusának, amely a politikai uniót ténylegesen irányító hatáskörrel rendelkező európai parlament létrehozását szorgalmazta. A kormányzati feladatoktól megszabadulva Churchillnek több ideje volt az ilyen jellegű munkára, és nem volt kétséges, hogy az ő csoportja volt az ígéretesebb jelölt az USA támogatására. Az Európai Mozgalom - kissé bizonytalanul - megpróbálta összpontosítani és koordinálni a függetlenségi csoportok erőfeszítéseit Európa-szerte. Bár sokan voltak, megközelítéseik annyira eltérőek voltak, hogy továbbra is nehéz felmérni a népi támogatásuk mértékét. Valószínűleg Franciaországban volt a legerősebb, ahol 1949-re a Quai d'Orsay, amely kezdetben nem volt érdekelt az európai egységben, kénytelen volt nagyobb figyelmet szentelni neki, "részben a növekvő közvélemény igényeire adott válaszként". George Bidault francia miniszterelnök és magas rangú francia tisztviselők úgy döntöttek, hogy az Európai Közgyűlés gondolata "egyre népszerűbb", részben azért, mert a föderalizmus megoldást kínál a német problémára. Ezzel szemben Nagy-Britanniában a föderalizmus kevés népszerű támogatást élvezett. Bár a két világháború közötti "Brit Szövetségi Unió" elképzelései, amelyeket olyan prominens személyiségek támogattak, mint Lord Lothian, az európaiak egy egész generációjára hatottak, a tagsága kicsi volt. Eközben az új munkáspárti kormány továbbra is óvatos maradt a föderalista kezdeményezésekkel szemben. Az európai mozgalom a reményeit a strasbourgi Európai Közgyűlésbe vetette, amely az 1948. március 17-i brüsszeli szerződésből nőtt ki. 1948 októberének végén a Brüsszeli Szerződés hatalmai úgy döntöttek, hogy létrehozzák az Európa Tanácsot, amely egy Miniszterek Tanácsából és egy tanácsadó jellegű Európai Közgyűlésből áll, amely a gyakorlatban a nemzeti küldöttségek rendhagyó konferenciájaként működött. Ezt a döntést a külügyminiszterek londoni találkozásán erősítették meg, ahol az Európa Tanács alapokmányát szerződésként aláírták.

1949 augusztusában Strasbourgban tartotta első ülését az Európa Tanács Közgyűlése.²⁴ Az ACUE és rövid életű elődje csak kettő volt a sok "amerikai" és "szabad" bizottság közül, amelyeket 1948 és 1949 folyamán hoztak létre. Jól dokumentált példák közé tartozik a Szabad Európáért Nemzeti Bizottság (később Szabad Európa Bizottság) és a Szabad Ázsia Bizottság (később Ázsia Alapítvány). A Szabad Európa Bizottság, amelyet Kennan kérésére Joseph E. Grew nyugalmazott diplomata hozott létre 1948-ban, szorosan együttműködött a CIA-val, hogy kapcsolatot tartson fenn a nyugati és a keleti blokkban élő száműzött csoportok között. Kampányukat "a kelet-európai felszabadulás reményének életben tartása érdekében" 1949-ben a nemrég nyugalmazott németországi amerikai katonai kormányzó, Lucius D. Clay tábornok indította el nyilvánosan.²⁵ A kezdeti tagságban számos magas rangú kormányzati személyiség, például Adolphe Berle volt külügyminiszter-helyettes, Allen Dulles és olyan voltOSS-alkalmazottak, mint Frederic R. Dolbeare szerepeltek. A Szabad Európa Bizottság azt állította, hogy forrásait magánelőfizetésekből és különböző alapítványokból meríti, de a valóságban a pénzeszközök nagy része az amerikai kormánytól származott a CIA által kezelt csatornákon keresztül.²⁶ Ezzel párhuzamosan párhuzamos

bizottságok alakultak a hidegháborús vagy újjáépítési témák kezelésére. Donovan már korábban összefogott Berle-lel, hogy megalapítsa az olaszországi Szociális és Gazdasági Fejlesztési Bizottságot, hogy a szegényebb délvidéknek nyújtott segílyt összekapcsolja Amerika-barát hozzáállással és a kormány támogatásával. Eközben Dulles megalapította az Amerikai Németországi Bizottságot. Mind őt, mind Donovant aggasztotta az egyre gyorsuló európai hidegháború, és már 1947-ben Donovan bejárta Európát, hogy megvizsgálja a kommunista behatolást a munkásmozgalmakba, míg Allen Dulles részletes tanulmányt írt a Marshall-terv támogatására.